

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बहुभ्यां पूष्णो
 हस्ताभ्यामादुदेऽप्तिरसि नारिरसि परिलिखितः रक्षः परिलिखिता
 अरातय इदम् ह रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान् द्वेष्टि
 यं च वयं द्विष्म इदमस्य ग्रीवा अपि कृन्तामि दिवे त्वा-
 ऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वा शुन्धतां लोकः पितृष्ठदनो यवोऽसि
 यवयास्मद्वेषो (१)

यवयारातीः पितृणां सदनमस्युद्दिवः स्तभानाऽन्तरिक्षं पृण
 पृथिवीं दह द्युतानस्त्वा मारुतो मिनोतु मित्रावरुणयोर्ध्रुवेण धर्मणा
 ब्रह्मवनि त्वा क्षत्रवनि सुप्रजावनि रायस्पोषवनि पर्यूहामि ब्रह्म
 दह क्षत्रं दह प्रजां दह रायस्पोषं दह घृतेन द्यावापृथिवी
 आ पृणेथामि न्द्रस्य सदौऽसि विश्वजनस्य छाया परि त्वा गिर्वणो
 गिरे इमा भवन्तु विश्वतो वृद्धायुमनु वृद्धयो जुष्टा भवन्तु जुष्टयु
 इन्द्रस्य स्यूरसीन्द्रस्य ध्रुवमस्यैन्द्रमसीन्द्राय त्वा॥ (२)

द्वेष इमा अष्टादश च ॥२॥

[१]

रक्षोहणो वलग्हनो वैष्णवान्खनामीदमहं तं वलगमुद्वपामि
 यं नः समानो यमसमानो निचखानेदमैनमधरं करोमि यो नः
 समानो योऽसमानोऽरातीयति गायत्रेण छन्दसाऽवबाढो वलगः

किमत्रं भुद्रं तन्नौ सुह् विराङ्गसि सपलहा सुम्राङ्गसि भ्रातृव्यहा
स्वराङ्गस्यभिमात्रिहा विश्वाराङ्गसि विश्वासां नाष्टाणाऽहुन्ता (३)

रक्षोहणौ वलग्हनः प्रोक्षामि वैष्णवान् रक्षोहणौ वलग्हनोऽवं
नयामि वैष्णवान् यवोऽसि यवयास्मद्वेषो यवयाराती रक्षोहणौ
वलग्हनोऽवं स्तृणामि वैष्णवान् रक्षोहणौ वलग्हनोऽभि
जुहोमि वैष्णवान् रक्षोहणौ वलग्हनावुपं दधामि वैष्णवी
रक्षोहणौ वलग्हनौ पर्यूहामि वैष्णवी रक्षोहणौ वलग्हनौ परि
स्तृणामि वैष्णवी रक्षोहणौ वलग्हनौ वैष्णवी बृहन्नसि बृहद्वावा
बृहतीमिन्द्राय वाचं वद॥ (४)

हुनेन्द्राय द्वे चं॥२॥ [२]

विभूरंसि प्रवाहणो वहिरसि हव्यवाहनः श्वात्रो-
ऽसि प्रचेतास्तुर्थोऽसि विश्ववेदा उशिगसि कविरङ्गरिरसि
बम्भारिरवस्युरसि दुवस्वाञ्छुन्ध्यूरसि मार्जलीयः सुम्राङ्गसि
कृशानुः परिषद्योऽसि पवमानः प्रतकाऽसि नभस्वानसमृष्टोऽसि
हव्यसूदं कृतधामाऽसि सुवर्ज्योतिब्रह्मज्योतिरसि सुवर्धमाऽजो-
ऽस्येकपादहिरसि बुधियो रौद्रेणार्नौकेन पाहि माऽग्ने पिपृहि मा-
मा मा हि॒सीः॥ (५)

अर्नौकेनाष्टौ चं॥१॥ [३]

त्वं सोम तनूकृञ्च्यो द्वेषोऽभ्योऽन्यकृतेभ्य उरु युन्तासि

वरुंथुं स्वाहा॑ जुषाणो असुराज्यस्य वेतु॒ स्वाहाऽयं नौ॑
अग्निर्वरिवः कृणोत्वयं मृधः पुर एतु॒ प्रभिन्दन्नः। अयः॒ शत्रूञ्जयतु॑
जरहृषाणोऽयं वाज॑ जयतु॒ वाजसातौ॥ उरु॒ विष्णो॒ वि क्रमस्वोरु॑
क्षयाय नः कृधि। घृतं घृतयोने पिबु॒ प्रप्र यज्ञपतिं तिर॥ सोमाँ॑
जिगाति गातुविद् (६)

देवानांमेति निष्कृतमृतस्य योनिमासदमदित्याः सदो-
ऽस्यदित्याः सद् आ सौदैष वो॑ देव सवितः सोमस्तः॒ रक्षध्वं
मा वो॑ दमदेतत् त्वः॒ सो॑म देवो देवानुपांगा इदम्॒हं मनुष्यो॑
मनुष्यान्धसु॒ह प्रजयां॒ सुह रायस्पोषेण॒ नमो॑ देवेभ्यः॒ स्वधा॒ पितृभ्यं॒
इदम्॒हं निर्वरुणस्य पाशाथ्सुवरुभि (७)

वि ख्येषं वैश्वानरं ज्योतिरग्ने॑ ब्रतपते॒ त्वं ब्रृतानां॑ ब्रृतपतिरसि॒
या मम॑ तनूस्त्वय्यभूदियः॒ सा मयि या तवं॑ तनूर्मय्यभूदेषा सा॒
त्वयि॑ यथायुथं नौ॑ ब्रतपते॒ ब्रृतिनोर्ब्रृतानि॥ (८)

गातुविद्येकत्रि॒शत्ता॥ ३॥

[४]

अत्यन्यानगां॑ नान्यानुपांगामर्वाक्का॑ परैरविदं॑ परोऽवैरैस्तं॑
त्वा॑ जुषे॑ वैष्णवं॑ दैवयुज्यायै॑ देवस्त्वा॑ सविता॑ मध्वाऽनुक्तोष्ठे॑
त्रायस्वैनुं॑ स्वधिते॑ मैनः॒ हि॒सीर्दिवमग्रेण॑ मा लेखीरन्तरिक्षं॑
मध्येन॑ मा हि॒सीः॒ पृथिव्या॑ सं भवु॒ वनस्पते॑ शुतवलशो॑ वि रोह॑
सुहस्रवलशा॑ वि वयः॒ रुहेम॑ यं त्वाऽयः॒ स्वधितिस्तेति॑जानः॒
प्रणिनाय॑ महुते॑ सौभंगायाऽच्छिन्नो॑ राय॑ सुवीरः॥ (९)

यं दर्श च॥१॥ [५]

पृथिव्ये त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा दिवे त्वा शुन्धतां लोकः
पितृष्ठदनो यवोऽसि यवयास्मद् द्वेषो यवयारातीः पितृणा॒
सदनमसि स्वावेशोऽस्यग्रेगा नेतृणां वनस्पतिरधि त्वा स्थास्यति॑
तस्य वित्ताद्वेवस्त्वा सविता मध्वोऽनकु सुपिप्पलभ्यस्त्वौषधीभ्य
उद्दिवङ् स्तभानान्तरिक्षं पृण पृथिवीमुपरेण दृङ्ह ह ते ते॑
धामान्युश्मसी (१०)

गुमध्ये गावो यत्र भूरिशृङ्गा अयासः। अत्राहु तदुरुगायस्य
विष्णोः परमं पदमवं भाति भूरेः॥ विष्णोः कर्माणि पश्यतु यतो॑
ब्रुतानि पस्पशो। इन्द्रस्य युज्यः सखा॥ तद्विष्णोः परमं पदं सदा॑
पश्यन्ति सूरयः। दिवीव चक्षुराततम्॥ ब्रह्मवनिं त्वा क्षत्रवनि॑
सुप्रजावनि॑ रायस्पोषुवनि॑ पर्यूहामि॑ ब्रह्म दृङ्ह क्षत्रं दृङ्ह प्रजां॑
दृङ्ह रायस्पोषं दृङ्ह परिवीरसि॑ परि॑ त्वा दैवीर्विशो॑ व्ययन्तां॑
परीमं रायस्पोषो यजमानं मनुष्यां अन्तरिक्षस्य त्वा सानाववं॑
गूहामि॥ (११)

उश्मसी पोपुमेकान्नविशुतिश्च॥२॥ [६]

इषे त्वौपवीरस्युपो देवान्दैवीर्विशः प्रागुर्वहीरुशिजो॑ बृहस्पते॑
धारया॑ वसूनि॑ हव्या॑ तै॑ स्वदन्तां॑ देवं त्वष्टर्वसुं॑ रणव् रेवती॑
रमंध्वमग्रेज्जनित्रमसि॑ वृष्णो॑ स्थ उर्वशयस्यायुरसि॑ पुरुरवा॑

घृतेनाक्ते वृष्टिं दधाथां गायुत्रं छन्दोऽनु प्र जायस्व त्रैष्टुभुं जागतुं
छन्दोऽनु प्रजायस्व भवतं (१२)

नः समनसौ समोक्सावरेपसौ॥ मा यज्ञः हिंसिष्टुं मा
यज्ञपतिं जातवेदसौ शिवौ भवतमद्य नः॥ अग्नावग्निश्चरति प्रविष्ट
ऋषीणां पुत्रो अधिराज एषः। स्वाहाकृत्य ब्रह्मणा ते जुहोमि मा
देवानां मिथुयाकर्मागुधेयम्॥ (१३)

भवतुमेकत्रिःशब्दः २॥ [७]

आ दद ऋतस्य त्वा देवहविः पाशेनाऽऽर्भे धर्षा
मानुषानन्द्यस्त्वौषधीभ्यः प्रोक्षाम्यपां पेरुरसि स्वातं चिथ्मदेवः
हव्यमापौ देवीः स्वदैतेनः सं तैः प्राणो वायुनां गच्छताः
सं यज्ञत्रैरङ्गानि सं यज्ञपतिराशिषां घृतेनाक्तौ पशुं त्रायेथाः
रेवतीर्यज्ञपतिं प्रियधाऽविशुतोरो अन्तरिक्ष सुजूर्देवेन् (१४)

वातेनाऽस्य हविषस्त्मनां यज समस्य तनुवां भव वर्षीयो
वर्षीयसि यज्ञे यज्ञपतिं धाः पृथिव्याः सम्पृचः पाहि नमस्त
आतानाऽनुर्वा प्रेहि घृतस्य कुल्यामनुं सुह प्रजयां सुह
रायस्पोषेणाऽपो देवीः शुद्धायुवः शुद्धा यूयं देवा ऊङ्कः शुद्धा
वृयं परिविष्टाः परिवेष्टारो वो भूयास्म॥ (१५)

देवेन् चतुश्चत्वारिःशब्दः २॥ [८]

वाक्त आ प्यायतां प्राणस्तु आ प्यायतां चक्षुस्तु आ प्यायतां

श्रोत्रं तु आ प्यायतां या तैः प्राणाञ्छुगज्जगाम् या चक्षुर्या श्रोत्रं यत्
तैः कूरं यदास्थितं तत् तु आ प्यायतां तत् ते एतेन शुन्धतां नाभिस्तु
आ प्यायतां पायुस्तु आ प्यायताः शुद्धाश्वरित्राः शमन्द्यः (१६)

शमोषधीभ्यः शं पृथिव्यै शमहोभ्यामोषधे त्रायस्वैनः
स्वधिते मैनः हि सी रक्षसां भागोऽसीदमहः रक्षोऽधमं तमो
नयामि योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वृयं द्विष्म इदमैनमधमं तमो
नयामीषे त्वा घृतेन द्यावापृथिवी प्रोणवाथामच्छिन्नो रायः सुवीरं
उर्वन्तरिक्षमन्विहि वायो वीहि स्तोकानाः स्वाहोर्ख्वनभसं मारुतं
गच्छतम्॥ (१७)

अन्यो वीहि पश्च च॥२॥

[९]

सं ते मनसा मनः सं प्राणेन प्राणो जुष्टं देवेभ्यो हृव्यं
घृतवस्वाहैन्द्रः प्राणो अङ्गे अङ्गे नि दैध्यदैन्द्रोऽपानो अङ्गे अङ्गे
वि बौमुवदेव त्वष्टर्भूरि ते सः समेतु विषुरूपा यथसलक्ष्माणो
भवेथ देवत्रा यन्तमवसे सखायोऽनु त्वा माता पितरो मदन्तु
श्रीरस्यग्रिस्त्वा श्रीणात्वापुः समरिणन्वातस्य (१८)

त्वा ध्रज्यै पूष्णो रङ्ग्या अपामोषधीनाः रोहिष्यै घृतं
घृतपावानः पिबत वसां वसापावानः पिबतान्तरिक्षस्य हुविरसि
स्वाहा त्वाऽन्तरिक्षाय दिशः प्रदिश आदिशो विदिश उद्दिशः
स्वाहा दिग्भ्यो नमो दिग्भ्यः॥ (१९)

वातंस्याष्टाविंशतिश्च॥२॥

[१०]

सुमुद्रं गच्छ स्वाहा॑ञ्चरिक्षं गच्छ स्वाहा॑ देव ९ सवितारं गच्छ
 स्वाहा॑होरात्रे गच्छ स्वाहा॑ मित्रावरुणो गच्छ स्वाहा॑ सोमं गच्छ
 स्वाहा॑ यज्ञं गच्छ स्वाहा॑ छन्दा॑सि गच्छ स्वाहा॑ द्यावापृथिवी
 गच्छ स्वाहा॑ नभो॑ दिव्यं गच्छ स्वाहा॑ग्निं वैश्वानुरं गच्छ स्वाहा॑
 ज्यौष्ठवौषधीभ्यो॑ मनो॑ मे हार्दि॑ यच्छ तनू॑ त्वचं पुत्रं नसारमशीयु॑
 शुग्सि॑ तमभि॑ शोच यो॑स्मान् द्वेष्टि॑ यं च वयं द्विष्मो॑ धाम्नोधाम्नो॑
 राजन्नितो॑ वरुण नो॑ मुश्च यदापो॑ अधिया॑ वरुणेति॑ शपामहे॑ ततो॑
 वरुण नो॑ मुश्च॥ (२०)

असि॑ पद्मिंशतिश्च॥१॥

[११]

हुविष्मतीरिमा॑ आपो॑ हुविष्मा॑न् देवो॑ अध्वरो॑ हुविष्मा॑ आ॑
 विवासति॑ हुविष्मा॑ अस्तु॑ सूर्यः॥ अग्नेर्वो॑पत्रगृहस्यु॑ सदंसि॑
 सादयामि॑ सुम्नाय॑ सुम्निनीः॑ सुम्ने॑ मा॑ धत्तेन्द्राग्नियोर्भाग्नेय॑ः॑ स्थ॑
 मित्रावरुणयोर्भाग्नेय॑ः॑ स्थ॑ विश्वेषां॑ देवानां॑ भाग्नेय॑ः॑ स्थ॑ यज्ञे॑
 जागृत॥ (२१)

हुविष्मतीश्चतुस्त्रिंशत्॥१॥

[१२]

हुदे॑ त्वा॑ मनसे॑ त्वा॑ दिवे॑ त्वा॑ सूर्याय॑ त्वो॑धर्घमिममध्वरं कृधि॑
 दिवि॑ देवेषु॑ होत्रा॑ यच्छ॑ सोमं॑ राजन्नेह्यवं॑ रोहु॑ मा॑ भेर्मा॑ सं॑

विंकथा मा त्वा हि सिषं प्रुजास्त्वमुपावरोह प्रुजास्त्वामुपावरोहन्तु
शृणोत्वग्निः समिधा हवं मे शृणवन्त्वापो धिषणाश्च देवीः। शृणोत्व
ग्रावाणो विदुषो नु (२२)

यज्ञः शृणोत्वं देवः सविता हवं मे। देवीरापो अपां नपाद्य
उर्मिरहविष्य इन्द्रियावान्मदिन्तमस्तं देवेभ्यो देवत्रा धत्तं शुक्रः
शुक्रपेभ्यो येषां भागः स्थ स्वाहा कार्घिरस्यपापां मृधः समुद्रस्य
वोक्षित्या उन्नये। यमग्ने पृथमु मर्त्यमावो वाजेषु यं जुनाः। स यन्ता
शक्षतेरिषः॥ (२३)

नु समचत्वारि शब्दा॥ २॥ [१३]

त्वमग्ने रुद्रो असुरो महो दिवस्त्वः शर्धो मारुतं पृक्ष ईशिषे।
त्वं वातैररुणीर्यासि शङ्खयस्त्वं पूषा विधुतः पासि नु त्मना॥। आ वो
राजानमध्वरस्य रुद्रः होतारः सत्ययजः रोदस्योः। अग्निं पुरा
तनयिलोरचित्ताद्विरण्यरूपमवसे कृणुध्वम्॥ अग्निरहोता निषसादा
यज्ञीयानुपस्थे मातुः सुरभावु लोके। युवा कुविः पुरुनिष्ठ - (२४)

ऋतावा धर्ता कृष्टीनामुत मध्यं इद्धः॥ साध्वीमकर्देववर्तिं नो
अद्य यज्ञस्य जिह्वामविदाम् गुह्याम्। स आयुरागाथ्मुरभिर्वसानो
भद्रामकर्देवहूतिं नो अद्य॥ अक्रन्ददग्निः स्तनयन्त्रिव द्यौः क्षामा
रेरिहद्वीरुधः समञ्जन्। सद्यो जंजानो विहीमिद्धो अख्यदा रोदसी
भानुनां भात्यन्तः॥ त्वे वसूनि पुर्वणीक (२५)

होतर्दोषा वस्तोरेरिरे यज्ञियांसः। क्षामेव विश्वा भुवंनानि
यस्मिन्द्युः सौभंगानि दधिरे पांवके॥ तुभ्यं ता अङ्गिरस्तम्
विश्वाः सुक्षितयः पृथक्। अग्ने कामाय येमिरे॥ अश्याम तं
काममग्ने तवोत्यश्यामं रुयि॑ रयिवः सुवीरम्। अश्याम् वाजंमुभि
वाजयन्तोऽश्यामं द्युम्रमजराजरं ते॥ श्रेष्ठं यविष्ठ भारताग्ने
द्युमन्तमाभरा। (२६)

वसो पुरुस्पृह॑ रुयिम्॥ स श्वितानस्तन्यतू रोचनस्था
अजरेभिर्नानिदद्विर्यविष्ठः। यः पांवकः पुरुतमः पुरुणि
पृथून्युग्निरनुयाति भर्वन्॥ आयुष्टे विश्वतो दधदयमुग्निवरीण्यः।
पुनस्ते प्राण आयति परा यक्षम्॑ सुवामि ते॥ आयुर्दा अग्ने
हुविषो जुषाणो घृतप्रतीको घृतयोनिरेधि। घृतं पीत्वा मधु चारु
गव्यं पितेवं पुत्रमुभि (२७)

रक्षतादिमम्॥ तस्मै ते प्रतिहर्यते जातवेदो विचर्षणे। अग्ने
जनामि सुष्टुतिम्॥ दिवस्परिं प्रथमं जंजे अग्निरस्मद् द्वितीयं
परिं जातवेदाः। तृतीयमप्सु नृमणा अजस्रमिन्यान एनं जरते
स्वाधीः॥ शुचिः पावक वन्द्योऽग्ने बृहद्वि रोचसे। त्वं घृतेभिराहुतः॥
दुशानो रुक्म उव्या व्यद्योद दुर्मरणमायुः श्रिये रुचानः। अग्निरमृतो
अभवद्वयोभिर्- (२८)

यदैनं द्यौरजनयथ्मुरेताः॥ आ यदिषे नृपतिं तेज् आनद्वचि

रेतो निषिक्तं द्यौरभीकैः। अग्निः शर्धमनवद्यं युवानः स्वाधियं
जनयथ्सूदयेच्च॥ सं तेजीयसा मनसा त्वोत् उत शिक्ष स्वपत्यस्य
शिक्षोः। अग्ने रायो नृत्मस्य प्रभूतौ भूयाम् ते सुषुतयश्च वस्वः॥
अग्ने सहन्तमा भर द्युम्नस्य प्रासहा रुयिम्। विश्वा यश्- (२९)

चर्षणीरभ्यांसा वाजेषु सासहत्॥ तमग्ने पृतनासहरं रयि॑
संहस्व आ भेर। त्वं हि सत्यो अद्भुतो दाता वाजस्य गोमंतः॥
उक्षान्त्राय वशान्त्राय सोमपृष्ठाय वेधसे॥ स्तोमैर्विधेमाग्नये॥ वद्मा हि
सूनो अस्यद्वसद्वा चक्रे अग्निर्जनुषाज्मान्त्रम्॥ स त्वं न ऊर्जसन्
ऊर्ज धा राजेव जेरवृके क्षेष्यन्तः॥ अग्न आयू॑षि (३०)

पवसु आ सुवोर्जमिष्ठं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम्॥ अग्ने
पवस्व स्वपां अस्मे वर्चः सुवीर्यम्॥ दधत्पोषरं रयिं मयिं॥ अग्ने
पावक रोचिषां मन्द्रया देव जिह्वया॥ आ देवान् वक्षि यक्षि च॥
स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवां इहा वह। उपं यज्ञं हविश्च नः॥
अग्निः शुचिव्रततमः शुचिर्विप्रः शुचिः कविः। शुचीं रोचत आहुतः॥
उदग्ने शुचयस्तवं शुक्रा भ्राजन्त ईरते। तव ज्योतीः ष्युर्चयः॥ (३१)

पूरुनिष्ठः पुर्वणीक भगुडभि वयोभिर्य आयू॑षि विप्रः शुचिश्चतुर्दश च॥८॥————[१४]

देवस्य रक्षोहणो विभूस्त्वं सोमात्यन्यानगा॑ पृथिव्या इषे त्वाऽददे वाक्ते सं ते समुद्रं
हविपर्तीरहृदे त्वमग्ने रुद्रश्चतुर्दश॥१४॥

देवस्य गुमध्ये हविपर्तीः पवसु एकत्रिशत॥३१॥

देवस्यार्चयः॥

हरिः ओँ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां प्रथमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः
समाप्तः॥१-३॥